

Kontrollkäik Politsei- ja Piirivalveameti Lõuna prefektuuri korrakaitsebüroo arestimaja Viljandi kambris

(1) 19.03.2013 viisid õiguskantsleri nõunikud läbi etteteatamata kontrollkäigu Politsei- ja Piirivalveameti Lõuna prefektuuri korrakaitsebüroo arestimaja Viljandi kambris (edaspidi Viljandi kamber). Kontrollkäigule oli asjatundjana kaasatud Päästeameti ametnik.

Viljandi kamber on Politsei- ja Piirivalveameti Lõuna prefektuuri struktuuriüksus, mis teenindab kogu Lõuna prefektuuri tööpiirkonda¹. Varasemalt on õiguskantsler kontrollinud Viljandi kambrit kahel korral (28.06.2010 kontrollkäik ja 02.11.2007 menetlustoiming isiku avalduse alusel).

Kontrollitud politseihoones viibivad kriminaalmenetluses vahistatud isikud (sh süüdimõistetud isikud, kelle suhtes käib uus kriminaalmenetlus), arestialused, kriminaalmenetluses kahtlustatavana kinnipeetavad isikud, väärteomenetluse raames kinnipeetavad isikud ning kainenemisele toimetatud isikud. Kontrollkäigu ajal viibis Viljandi kambris 8 isikut, kellest 3 kandsid eelvangistust, 3 olid süüdimõistetud ja 2 olid kainenemisele paigutatud isikud.

Viljandi kambris on 17² kohta (12 kambrit) kinnipeetutele³ ning lisaks 2 kainestuskambrit. Ühte kainestuskambrisse paigutatakse ametnike kinnitusele üldjuhul kuni 2 isikut korraga. Kinnipidamiskambrid on 1-4 kohalised.

Kontrollitud politseihoone kambrite keskmine täituvus oli ametnike hinnangul 2012. aastal ca 50%. Arestimaja töö arvestuse raamatu kohaselt viibib keskmine kinnipeetu Viljandi kambris korraga ca 30-35 päeva. Viljandi kambris 2012. aasta jooksul kinni peetud isikutest enamus olid eesti emakeelega (ametnike hinnangul ca 90%).

Viljandi kambris on lisaks eriliigilistele kambritele ka ametnike tööruumid ning ruumid menetlustoiminguteks ja kokkusaamisteks (1 menetlustuba ja 1 kokkusaamiste ruum), kinnipeetute pesemisruum, jalutushoov ja köök. Videojälgimine on võimalik n-ö üldkasutatavates ruumides – koridorides ja jalutushoovis.

Viljandi kambris puudub tervishoiutöötaja, kes osutaks kinnipeetutele tervishoiuteenuseid ja sh dokumenteeriks kinnipeetute terviseseisundi kinnipidamiskohta saabumisel. Kinnipeetute esmase ravivajaduse tagab kiirabi. Ametnikud küsitlevad kinnipeetut vastuvõtmisel mh tema terviseseisundi osas ning täidavad vastava protokollid.

Kinnipeetute toitlustamine on korraldatud eraõigusliku toitlustusettevõtte kaudu ja kinnipeetutele on tagatud söök kolm korda päevas.

Politseihoone kinnipidamistingimused vastavad üldjoontes õigusaktides sätestatud nõuetele, kambrid on puhtad ja piisava õhuringlusega ning varustatud aknaga, kuid puuduvad lauad⁴ ja

¹Siseministri 31.08.2012 määrus nr 9 "Politsei- ja Piirivalveameti põhimäärus" § 17 lg 2 p 3 sätestab, et Lõuna prefektuuri tööpiirkond on Jõgeva, Põlva, Tartu, Valga, Viljandi ja Võru maakond. Prefektuuri tööpiirkond hõlmab nimetatud maakondades asuvate linnade ja valdade territooriumiga külgnevate piiriveekogude Eestile kuuluvat osa ning nendes asuvaid saari.

² Arvestuslik Politsei- ja Piirivalveameti poolt kehtestatud kinnipidamiskohtade arv.

³Käesolevas kirjas on kasutatud mõistet „kinnipeetu“ siseministri 27.09.2011 määruse nr 21 „Arestimaja sisekorraeeskiri“ § 3 tähenduses.

⁴ Laud on olemas kahes kambris.

toolid. Politsei- ja Piirivalveamet on soetanud kinnipeetutele uue voodipesu ning tagatud on tasuta esmased hügieenivahendid ja valik käsimüügiravimeid. Lisaks on politseihoones viibivatele kinnipeetutele võimaldatud võrdlemisi mõistlikul hulgal raamatuid, eestikeelsed ajalehed ning võimalus kasutada kambris isiklikku raadiot või televiisorit.

Viljandi kambri personal koosneb politseiametnikest ja politseiteenistuses mitteolevatest töötajatest (spetsialistid).

(2) Kontrollkäigul kontrollis õiguskantsler, täites ühtlasi piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivse protokollis artiklis 3 sätestatud riigi ennetusasutuse funktsiooni, kuidas on tagatud inimeste põhiõigused ja -vabadused.

(3) Kontrollkäigu raames küsitleti Viljandi kambris nelja kinnipeetut⁵. Kõik küsitletud kinnipeetud tõid positiivse asjaoluna esile ametnike mõistlikku suhtumist kinnipeetusesse, näiteks väljendub see õigusaktides sätestatud minimaalsele lisaks täiendavate pesemisvõimaluste pakkumises. Küsitletud kinnipeetud kinnitasid, et Viljandi kambris pakutav toit on väga hea ning olid rahul raamatuvalikuga Viljandi kambri raamatukogus.

Vastuolulist informatsiooni anti olmetingimuste ning täpsemalt kambri ventilatsiooni ja temperatuuri kohta. Mõnel juhul väitsid kinnipeetud, et ventilatsioon on liiga vali, teisalt leiti, et tõmme ei ole piisav. Oli kinnipeetuid, kes leidsid, et kambri temperatuur on liiga madal, kuid rõhutati, et vähemalt mõnel juhul on ametnikud seda peale vastava palve esitamist reguleerinud soojemaks.

Peaaegu kõikide vesteldud kinnipeetute poolt toodi aga esile, et kambri valgustus on öösiti liiga intensiivne ning olemas võiks olla spetsiaalne öövalgustus või võimalus valgustugevust reguleerida. Kambrite kontrollimisel ilmnis, et eraldi öövalgustus tööpoolest puudub, samuti ei ole võimalust reguleerida kasutatavate valgustite valgustugevust.

Valgustuse teemat on kajastatud kõnealuse kirja punktis 4.3. Teiste olmetingimusi puudutavate kitsaskohtade osas õiguskantsler konkreetseid soovitusi ei tee, kuid palub kinnipeetute väiteid kontrollida ja võimalusel Viljandi kambri renoveerimisel arvestada.

Õigusaktidega seonduvalt märkisid mitmed kinnipeetud, et Viljandi kambris puuduvad kinnipeetutele jagamiseks vangistusseaduse ja muude õigusaktide terviktekstid.

Lisaks kinnipeetutega läbiviidud vestlustele kontrolliti politseihoone kambreid ja teisi kambribloki ruume (sh dušširuumi ja ametnike tööruume). Samuti kontrolliti kontrollkäigul kambris viibinud kinnipeetute isiklike toimikuid ja pisteliselt alates 01.01.2013 koostatud joores seisundis isiku kainenema toimetamise protokolle.

Kinnipeetute isiklikest toimikutest nähtus ja kinnipeetutega vestlustel leidis kinnitust, et kinnipeetule tutvustatakse tema õigusi ja kohustusi vastuvõtmisel ning kinnipeetule antakse kambrisse kaasa lühike kirjalik ülevaade olulisematest õigustest ja kohustustest. Samuti nähtus toimikutest, et kinnipeetute lähedasi on isiku asukohast teavitatud kas kambris töötava ametniku või kriminaalpolitseiniku poolt (vastav märke isiku kinnipidamise protokollis). Küsitavusi tekitas isiku tervise seisundi fikseerimine (vt p 4.1), muid põhimõttelisi ja olulisi

⁵ Valim moodustus juhuvaliku teel ning hõlmas 50% kontrollkäigu alal Viljandi kambris viibinud kinnipeetutest.

eksimusi kinnipeetute isiklike toimikute vormistamisel ei leitud. Õiguskantsleri hinnangul on tegemist tõsise edasiminekinga võrreldes eelmistel kontrollkäikudel tuvastatuga.⁶

Kontrollitud joobeseisundis isiku kainenema paigutamise protokollidest läbivaid eksimusi ei tuvastatud. Mõnel juhul ei olnud piisavalt selgelt protokollis märgitud asjaolud, mis politseiametnike hinnangul tingisid konkreetsel juhul vahetu ohu ja seega ka isiku kainenema toimetamise.⁷

(4.1) Esmase tervisekontrolli akti koostamine

Kinnipeetute isiklike toimikutega tutvumisel selgus, et Viljandi kambris täidetakse kinnipeetu esmase tervisekontrolli akt üldjuhul vaid siis, kui isik saabub arestimajja vabadusest. Teisest arestimajast või vanglast saabunud kinnipeetu kohta kõnealust akti ei koostata.

Siseministri 27.09.2011 määruse nr 21 „Arestimaja sisekorraeeskiri“ (ASkE) § 30 lg 1 sätestab, et kinnipeetu füüsilist ja vaimset tervist jälgitakse arestimajas pidevalt ning kontrollitakse vastavalt vajadusele. Haigestunud kinnipeetut ravitakse arestimaja võimaluse piires.

Euroopa piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise komitee (CPT) on rõhutanud oma standardites, et kinnipidamise järgselt peab politsei kinnipidamiskohas olema kinnipeetule võimaldatud sõltumatu arstlik läbivaatus, mis tuleb dokumenteerida.⁸

Täpsemalt peab CPT standardite kohaselt arst iga uue kinnipeetavaga vestlema ja ta läbi vaatama niipea kui võimalik. Erandiks on juhud, kui vestlus/läbivaatus tuleb teostada saabumispäeval, iseäranis siis, kui tegemist on eeluurimisvanglaga. Läbivaatust võib teha ka meditsiiniõde, kes teavitab tulemustest arsti.⁹ Samuti sätestab Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitus Rec(2006)2 Euroopa Vanglareeglistiku kohta¹⁰ (edaspidi ka EVR ja Euroopa Vanglareeglistik), et esimesel võimalusel pärast vastuvõtmist tuleb vangile teha meditsiiniline läbivaatus (p 16. a.). Selleks külastab vangi arst või arsti alluvuses töötav meditsiiniõde (p 42.1). Nähtavad vigastused ja kaebused seoses väärkohtlemisega ning teave vangi tervisest kantakse koheselt isikuregistrisse (p 15.1 e. ja f.).

ÜRO piinamise ja muu julma, ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise vastane komitee (SPT) on välja toonud järgmised põhimõtted. Juhul kui isik väidab, et teda on väärkoheldud, tuleb läbivaatuse teostamisel lähtuda Istanbuli protokollis¹¹ toodud juhustest

⁶Varasemalt on õiguskantsler kontrollkäigu kokkuvõtetes Lääne prefektuuri ametnike tähelepanu juhtinud puudustele kinnipeetuga seotud dokumentides. Nt õiguskantsleri 24.07.2009 kiri nr 7-7/091137/0904347.

⁷Antud teemat on õiguskantsler käsitlenud Tallinna kainenestumaja kontrollkäigu kokkuvõttes. Õiguskantsleri 16.12.2010 kiri nr 7-7/101628/1007184 ja sellele lisatud kontrollkäigu kokkuvõte.

⁸CPT Standardid, CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2011, lk 6, p 38. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.cpt.coe.int/en/documents/eng-standards.pdf>.

⁹CPT Standardid, CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2011, lk 30, p 30 jj. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.cpt.coe.int/en/documents/eng-standards.pdf>.

¹⁰Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitus Rec(2006)2 Euroopa Vanglareeglistiku kohta. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=955747>.

¹¹Istanbul Protocol Submitted to the United Nations High Commissioner for Human Rights 9 August 1999. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/training8Rev1en.pdf>. Vt ka M. Amos. Tervishoiutöötaja kohustused piinamise ja ebainimliku kohtlemise tuvastamisel. – Eesti Arst 2008; 87(4): 306–309. Kättesaadav arvutivõrgus:

meditsiinilistele ja psühholoogiaalastele ekspertidele. Istanbuli protokollis toodud põhimõtetest lähtumine aitab kaasa väärkohtlemise ennetamisele. Esmase läbivaatuse raames tuleks hinnata ning patsiendi nõusolekul kirjalikult fikseerida isiku terviselugu, väited hiljutise väärkohtlemise esinemise kohta politseiametnike või teiste isikute poolt, kirjeldus läbivaatuse hetkel esinevate sümptomite kohta ning teha põhjalik meditsiiniline läbivaatus. Eeltoodud andmete põhjal peaks arst hindama, kas on esinenud väärkohtlemist. Kinnipidamisasutuses töötaval arstil peaks olema väljaõpe piinamise ning muude väärkohtlemise juhtude dokumenteerimise ning nendest juhtumitest raporteerimise põhimõtete osas. Lisaks peab olema kehtestatud selge kord, millal, kuidas ja kellele peab arst teatama võimalikest väärkohtlemise juhtudest.¹²

Kontrollkäigul selgus, et Viljandi kambris ei ole tervishoiutöötajat, kes kinnipeetavatele tervishoiuteenuseid osutaks, sh esmast tervisekontrolli teostaks. Hoolimata tervishoiutöötaja puudumisest, tuleks kambrisse saabuvate kinnipeetute tervise olukord koheselt dokumenteerida kambri ametnike poolt, mida teatud juhtudel ka tehakse. Esmase tervisekontrolli küsitluse ja visuaalse vaatluse näol jäetakse tegemata, kui isik saabub Viljandi kambrisse mõnest teisest kinnipidamiskohast. Õiguskantsler möönab, et saatmisel kinnipeetule tervisekahjustuste tekkimine on vähetõenäoline, kuid välistada seda ei saa, samuti ka mitte nt kinnipeetu enda pahatahtlikust. CPT on käsitlenud esmase tervisekontrolli teostamist oma Ühendkuningriikide visiidi raportis ja leidnud, et isiku vastuvõtul tuleb talle teostada tervisekontroll ka siis, kui kinnipeetu saabub teisest kinnipidamisasutusest.¹³

Isiku arestimajja vastuvõtmisel (ka teistest kinnipidamiskohtadest saabunud isikud) koostatakse ametnike poolt kinnipeetu läbiotsimise akt, milles mõnel juhul märgitakse ka info väliste vigastuste kohta, kuid põhjalikumalt informatsiooni isiku tervise seisundi kohta mitte. CPT on ülevaatliku tervisekontrolli akt koostamise vajalikkust rõhutanud näiteks Montenegro visiidi raportis ja märkinud, et see peaks sisaldama vähemalt järgnevat: isiku antud informatsiooni oma tervise kohta (sh kaebusi väärkohtlemise kohta), objektiivseid meditsiinilisi leide, mis põhinevad isiku põhjalikul läbivaatusel (eeldab tervishoiutöötaja olemasolu), tervishoiutöötaja järeldusi isiku väidetest ja läbivaatusest.¹⁴ Tervise seisundi võimalikult detailne fikseerimine on oluline kinnipeetu põhiõiguste seisukohalt ning läbiotsimise aktis vaid lühidalt isiku tervise seisundi fikseerimine ei pruugi olla piisav ning vastata CPT seisukohas väljendatule.¹⁵

---

http://www.eestiartst.ee/static/files/035/tervishoiutootaja_kohustused_piinamise_ja_ebainimliku_kohtlemise_tuv_astamisel.pdf.

¹² ÜRO piinamise ja muu julma, ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise vastane komitee teine aastaulevaade, CAT/C/42/2, 07.04.2009, lisa 7 „Istanbuli protokoll analüüs“, p 5, 18-23.

¹³ CPT Ühendkuningriikide 2008 visiidi raport p 62: The CPT recommends that all prisoners are medically screened upon arrival, including those transferred from another prison. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.cpt.coe.int/documents/gbr/2009-30-inf-eng.htm>

¹⁴ CPT Montenegro 2008 visiidi raport p 20: The CPT reiterates its recommendation that the record drawn up following the medical examination of newly-arrived prisoners contain: (i) a full account of statements made by the person concerned which are relevant to the examination (including his description of his state of health and any allegations of ill-treatment), (ii) a full account of objective medical findings based on a thorough examination, and (iii) the doctor's conclusions in the light of (i) and (ii), indicating the degree of consistency between any allegations made and the objective medical findings. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.cpt.coe.int/documents/mne/2010-03-inf-eng.htm>

¹⁵ CPT seisukohtades esitatud maksimummäärade saavutamine on nagunii võimatu senikaua, kuniks arestimajades ei ole tervishoiutöötajat.

Seega tuleks kinnipeetu terviseseisundit kontrollida ka juhul, kui isik saabub arestimajja mõnest teisest arestimajast, vanglast või muust kinnipidamiskohast. Terviseseisundi kontroll ei pruugi sel juhul tähendada kasutatava esmase tervisekontrolli akti¹⁶ vormi täiemahulist täitmist. Nimetatud aktis kajastatakse ka andmeid, mis puudutavad nt kroonilisi terviseprobleeme (HIV-viirusega ja C tüüpi hepatiidiga nakatumus, epilepsia jms), mille osas taas ja taas andmete kogumine isiku igakordsel saabumisel ei pruugi olla vajalik. Samas on väärkohtlemise ennetamiseks ja avastamiseks tähtis ennekoike hinnata, kas isikul esineb väliselt tuvastatavaid tervisekahjustusi, mis võivad viidata väärkohtlemisele.

Sõltuvalt asjaoludest (nt sellest, kas isik oli vanglas või teises arestimajas vaid paar päeva või mitmeid kuid) tuleks isiku teisest kinnipidamiskohast saabumisel kas taas täita esmase tervisekontrolli akt (kui isiku tervislik seisund võib olla viimase viibimisega võrreldes oluliselt muutunud) või vähemalt fikseerida isiku väliselt sedastatavad vigastused muul kirjalikku taasesitamist võimaldaval moel (nt läbiotsimise protokollis). Oluline on, et hiljem oleks võimalik piisava kindlusega sedastada, millised isiku vigastused tekkisid enne arestimajja saabumist ja millised seal viibimise ajal.

Õiguskantsler teeb Politsei- ja Piirivalveameti Lõuna prefektuurile soovitusena muuta Viljandi kambri senist praktikat ja fikseerida ka nende kinnipeetute terviseseisund, kes saavad mõnest teisest kinnipidamiskohast.

(4.2) Õigusaktide terviktekstid ja tõlked

Vestlustest kinnipeetutega ning ametnikega selgus, et Viljandi kambris antakse kinnipeetutele saabumisel kirjalik lühiülevaade kõige olulisematest õigusnormidest, mis kinnipidamist arestimajas puudutavad. Õigusaktide terviktekste Viljandi kambris kinnipeetutele jagamiseks ei ole. Arestimaja ametnikud väitsid, et juhul, kui kinnipeetu esitab taotluse mõne õigusaktiga tutvumiseks, siis prinditakse vastav akt elektroonilise Riigi Teataja andmebaasist ja antakse kinnipeetule kambrisse kasutamiseks. Ühtegi paberandjal olevat ja kinnipeetutele kasutamiseks antavat õigusakti kontrollkäigu ajal Viljandi kambris ei leidunud.

Õiguskantsler mõistab, et kõikide Eesti Vabariigis kehtivate õigusaktide terviktekste paberkuul arestimajas hoida ei ole mõistlik, kuid üldjoontes on väljakujunenud hulk õigusakte, mida kinnipeetud võrdlemisi sagedasti arestimajas viibides soovivad kasutada. Näiteks tõi üks Viljandi kambris viibinud kinnipeetu vestlusel välja, et soovis tutvuda enne vanglasse minekut vangistusseadusega, kuid seda talle väidetavalt Viljandi kambris ei antud, kuna kõnealune õigusakt puudus.

Eesti Vabariigi põhiseaduse (PS) § 3 lg 2 lause 1 kohaselt avaldatakse seadused ettenähtud korras. Kõnealuses normis kasutatud mõistet "seadus" tuleb tõlgendada materiaalselt, st see hõlmab formaalsete seaduste kõrval ka teisi õigusakte, mis sisaldavad üldise iseloomuga käitumisjuhiseid. Üldise iseloomuga käitumisjuhised on vangistusõiguses lisaks vangistusseadusele ka justiitsministri asjaomased määrused, arestimajade kontekstis siseministri mõningad määrused.

Õigusnormide avaldamise nõue tuleneb õigusriigi printsiibist. Isikutelt ei saa nõuda normide täitmist, mille eksisteerimise kohta neil puudub informatsioon ja võimalus nendega tutvumiseks ning selle abil oma käitumise kujundamiseks. Õigusnormide tundmine on vajalik

¹⁶ ASKe § 10 lõike 1 kohaselt kehtestab esmase tervisekontrolli akti vormi Politsei- ja Piirivalveameti peadirektor. Akti vorm on kehtestatud Politsei- ja Piirivalveameti peadirektori 01.12.2011 käskkirjaga nr 422.

ka oma õiguste tõhusaks kaitsmiseks. Võimalus õigusnormidega tutvumiseks peab olema tagatud igapäevale, sealhulgas kinnipeetavatele.¹⁷

ASke § 8 lg 4 sätestab, et arestimajja vastuvõetud kinnipeetule tutvustatakse allkirja vastu esimesel võimalusel arusaadavas keeles arestimaja sisekorraeeskirja, arestimaja päevakava ning antakse õiguste ja kohustuste kohta kirjalik teave.

Eelneva normiga sarnane regulatsioon on kehtestatud vangistusseaduse (VangS) § 14 lõikes 2, mille kohaselt kohtub kinnipeetav hiljemalt vanglasse saabumisele järgneval päeval vanglateenistuse ametnikuga, kes selgitab kinnipeetavale tema õigusi ja kohustusi. Kinnipeetavale antakse kirjalik teave vangistuse täideviimist reguleerivate seaduste, vangla sisekorraeeskirjade ja kaebuste esitamise kohta.

Kõnealuse vangistusseaduse sätte kohta on õiguskirjanduses leitud, et kinnipeetava õigusele saada informatsiooni vastab vangla kohustus talle tema õiguslikku seisundit selgitada ja väljastada kirjalikult vangistuse täideviimist puudutavad õigusaktid, mille all tuleb eelkõige mõista vangistusseaduse, justiitsministri 30.11.2000 määruse nr 72 „Vangla sisekorraeeskiri“ täielikke tekste vastuvõtumenetluse aja redaktsioonis ja konkreetse vangla kodukorda.¹⁸

Kontrollkäigul tuvastati, et kinnipeetule tutvustatakse tema õigusi ja kohustusi arestimajja saabumisel vastava kirjaliku lühiülevaate abil, mille isik saab hiljem endale kambrisse kaasa. Kõnealune kirjalik lühiülevaade õigustest ja kohustustest on tavaolukorras kinnipeetule piisav. Samas ei asenda see vangistust puudutavate õigusaktide terviktekste ja arestimaja peab isikule vastavalt tema taotlusele õigusaktide terviktekste väljastama ning vangistuse, aresti ja kriminaalmenetluse seisukohalt kõige olulisemate õigusaktide terviktekstid peaksid olema arestimajas paber kandjal olemas ning soovitatavalt ka vene keeles.¹⁹ Kui arestimaja ei pea vajalikuks kõiki nimetatud õigusakte paber kandjal väljatrükituna hoida, peaks arestimaja kinnipeetutele need aktid paber kandjal mõistliku aja jooksul võimaldama. Mõistlik aeg seejuures ei saa olla ülemäära pikk (nt mitmeid päevi või nädalaid).

Eelnevast tulenevalt teeb õiguskantsler Politsei- ja Piirivalveameti Lõuna prefektuurile soovituselt varustada Viljandi kamber isiku kinnipidamise seisukohalt olulisemate õigusaktide paber kandjal terviktekstidega ja nende venekeelsete tõlgetega või võimaldada isikule vastava soovi avaldamisel nimetatud olulisemate õigusaktidega tutvumist paber kandjal mõistliku aja jooksul.

(4.3) Valgustus kambrites

Kambrite kontrollimisel selgus, et neis ei ole eraldi öövalgustust ning olemasolevate lampide valgustugevust ei saa reguleerida. Neljast vesteldud kinnipeetust kolm pidasid öisel ajal liigselt valgustatud kambrit probleemiks, mis segab magamist ja/või põhjustab peavalu.

Siseministri 27.09.2011 määrus nr 21 „Arestimaja sisekorraeeskiri“ kambri valgustuse osas regulatsiooni ette ei näe. Kuna aga kõnealune määrus on kehtestatud VangS § 156 lg 5 alusel,

¹⁷ Vt RKHKo 31.05.2007, nr 3-3-1-20-07, p 9.

¹⁸ P. Pikamäe. Kommentaarid §-le 14. - L. Madise, P. Pikame, J. Sootak. Vangistusseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn 2009, § 14, komm 5.2.

¹⁹ Soovituslik nimikiri õigusaktidest, mis arestimajas peaksid paber kandjal ja venekeelsena kinnipeetule kättesaadavad olema: Eesti Vabariigi põhiseadus, karistusseadustik, kriminaalmenetluse seadustik, vangistusseadus, siseministri 27.09.2011 määrus nr 21 „Arestimaja sisekorraeeskiri“.

siis on arestimaja kambrite valgustuse küsimuses asjakohane lähtuda vangistuseseaduse regulatsioonist.

VangS § 45 lg 1 sätestab, et kinnipeetava kamber peab vastama ehitusseaduse alusel eluruumile kehtestatud üldistele nõuetele, mis tagavad kinnipeetavale kambris elutegevuseks vajaliku õhuhulga ja selle ringluse, valguse ja temperatuuri. Kambris peab olema aken ja kunstlik valgustus, mis kindlustab ruumi piisava valgustuse. Ka VangS § 90 lg 4 rõhutab, et vahistatu kamber peab vastama VangS § 45 lõikes 1 sätestatud tingimustele ja tagama vahistatu pideva visuaalse või elektroonilise jälgimise.

CPT standardite punkti 42 kohaselt peaks kõigi politsei arestikambrite suurus vastama sinna paigutatud isikute arvule ja seal peaks olema piisav, eelistatult loomulik valgustus, mis on sobiv ka lugemiseks, v.a ajal, mis on määratud magamiseks.²⁰ CPT on oma praktikas näiteks Bulgaaria visiidiil tuvastanud ööpäevaringselt põleva valgusti kambris, mis sundis kinni peetavaid isikuid valmistama valgustile katteid. Visiidi raportis tehti antud küsimuses soovitus vähendada ööpäevaringselt põleva valgusti valgusintensiivsust.²¹

Euroopa Vanglareeglistik toonitab preambulas, et vabaduskaotusliku karistuse kohaldamine ja kinnipeetavate kohtlemine eeldab julgeolekuabinõude ja distsipliiniga arvestamist, kuid samal ajal tuleb tagada vanglas tingimused, mis ei riiva inimväärikust. EVR punkti 18.1 kohaselt tuleb kinnipeetava majutamisel austada tema inimväärikust, tagada võimalikul määral tema privaatsus, tervishoiu ja hügieeninõuete järgmine, ventilatsioon, valgustus ja küte. Punkt 18.2 b lisab, et kõigis kohtades, kus vangid elavad, töötavad või kogunevad, peab kunstlik valgus vastama tunnustatud tehnilistele standarditele.²²

ASKE § 27 lõikes 2 märgitakse ära kinnipeetu 8-tunnine pidev uneaeg, mis aga võib saada takistatud, kui kambri tingimused ei võimalda isikul uinuda. Üldjuhul on arestimajades kas reguleeritava valgustugevusega lambid või öiseks ajaks eraldi valgusti, mis on väiksema valgusintensiivsusega ning ei sega olulisel määral kinnipeetute und, ent võimaldab samas teostada kambris toimuva üle visuaalset järelevalvet. Nimetatud võimalusi aga kahjuks Viljandi kambris ei ole.

Õiguskantsler teeb Politsei- ja Piirivalveameti Lõuna prefektuurile soovitus Viljandi kambri kinnipidamiskambrites valgustussüsteemi muutmiseks, et tagatud oleks tõhus järelevalve aga ka kinnipeetute segamatu uneaeg.

(4.4) Tuleohutus Viljandi kambris

Õiguskantsleri ettepanekul kontrollis Viljandi kambris tuleohutuse nõuete täitmist Päästeameti ametnik. Päästeametniku arvamus põhines ringkäigul Viljandi kambris ja politseiametnikelt saadud informatsioonil. Päästeametniku arvamus esitati järgmised tähelepanekud ja kitsaskohad:

²⁰ CPT Standardid, CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2011, lk 13, p 47. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.cpt.coe.int/en/documents/eng-standards.pdf>.

²¹ CPT Bulgaaria 2012 visiidi raport p 35 ja 37. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.cpt.coe.int/documents/bgr/2012-32-inf-eng.htm>.

²² Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitus Rec(2006)2 Euroopa Vanglareeglistiku kohta. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=955747>.

1. kambriblokis puuduvad suitsuandurid;
2. kambriblokis puudub automaatne tulekahju-signalisatsioonisüsteem.

Päästeametnik märkis, et lisaks õiguskantsleri kontrollkäigule toimus Päästeameti tuleohutusjärelvalve plaaniline kontroll Viljandi kambris 10.04.2013 ja puuduste kohta tehakse Riigi Kinnisvara AS ettekirjutus.

Õiguskantsler tuleohutuse küsimuses soovitusi või ettepanekuid Politsei- ja Piirivalveameti Lõuna prefektuurile ei tee, arvestades Päästeameti tehtavat ettekirjutust Riigi Kinnisvara AS-le.

(5) Hea praktika

Kontrollkäigul kinnipeetute isiklike toimikuid kontrollides nähtus, et Viljandi kambris on kasutusel väga detailsed dokumendipõhjad kinnipeetu tutvumise kohta oma õiguste ja kohustustega ning kinnipeetu lähedaste teavitamisest isiku kinnipidamise ja ümberpaigutamise kohta. Õiguskantsler julgustab Viljandi kambris kasutusel olevaid dokumendipõhjasid rakendama ka teistes arestimajades.

(6) Kokkuvõtteks

Kontrollkäigu tulemusel teeb õiguskantsler isikute põhiõiguste tagamiseks 3 soovitusi Politsei- ja Piirivalveameti Lõuna Prefektuurile.